

ӘЖК 378(045)

**БАСТАУЫШ СЫНЫПТЫҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ**

Урбисинова А.Б.,
старший преподаватель,
магистр педагогики
Есимғалиева Т.М.,
преподаватель, магистр педагогики
и психологии, Каспийский государственный
университет технологии и инжиниринга
им. Ш. Есенова, г. Актау, Казахстан

Аннотация

Мақалада жалпы орта білім беру мектептерінде білім беруді ақпараттандыру мәселесі, сонымен қатар, болашақ ұрпақты ақпарат әлеміне дайындау және олардың оқу үрдісінде компьютерлік технологияларды пайдалану жолдары қарастырылған.

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы информатизации образования в средней общеобразовательной школе, подготовки подрастающего поколения в реально развивающемся информационном мире и обучения с применением компьютерных технологий на различных уроках.

Abstract

In article questions of informatization of education at high comprehensive school, younger generation preparations in really developing information world and training with application of computer technologies at various lessons are considered.

Түйінді сөздер: білімді ақпараттандыру, педагогикалық технологиялар, интерактивті диалог

Ключевые слова: информатизация образования, педагогические технологии, интерактивный диалог.

Keywords: informatization of education, pedagogical technologies, interactive dialogue.

Ғылыми-техникалық дамудың қазіргі кезеңі. Қазақстан Республикасының білім беру саласын ақпараттандырудың маңызды мәселелерін белсенді көтеруде. Бүгінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы, сенімді электронды-оптикалық мәліметтер жеткізуші компьютерлер мен көпшілік тұтынушыларға жүйелі тәртіппен пайдалану мүмкіндігіндегі электрондық энциклопедиялар, анықтамалар бірқатар көкейкесті мәселелерді шешуге нақты жол ашып отыр.

Білім беруді ақпараттандыру үрдісі мектептердегі қамтамасыз етілген материалдық-техникалық базаның тәжірибеде қолданылу дәрежесімен анықталып, түрлі ақпараттық ресурстардың мемлекеттік саясатынан тыс, мемлекеттік білім стандартына сәйкес жасалынуымен, мамандарды соған лайықты даярлау ісімен анықталуы керек.

Өйткені, қазіргі даму – ақпараттандыру құралдарының кемелді шағы болса, оны балаға меңгерту әр ұстаздың міндетті борышы деп есептейміз. Әдісті таңдау емес, жетілдіру, түрлендіру барысында тиімді технологияларды дұрыс пайдалана білсе, ісіміз көңілге қонымды, өріс алары баршаға аян. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейін білім беруді дамыту тұжырымдамасында оқу 3 сатыға бөлініп, 1 саты – бастауыш бөлім болып табылған. Бастауыш мектепте баланың ақыл-ойының дамуы мен әлеуметтік даярлығы үшін мейлінше қолайлы кезең болып табылады.

Осы мәселені жүзеге асыруға кері әсерін тигізетін факторлардың бар екенін де атап кету қажет. Білім нарығындағы бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби деңгейлерінің қазіргі оқыту үрдісінің талаптарына сай болмауы олардың электрондық оқу бағдарламаларын өз тәжірибелеріне тиімді қолдануға мүмкіндік бермейді. Сондықтан білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі – болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін электрондық оқу басылымдарын пайдалануға кәсіби даярлаудың көкейкесті мәселелеріне дұрыс бағыттау болып табылады.

Қазақстанда педагогика ғылымы мен практикасында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы іргелі зерттеулер негізінде оқыту үрдісін ақпараттандырудың ғылыми-педагогикалық ұғынылуы белсенді қарқын алуда және мынандай мәселелер анықталды:

– компьютерлік оқытудың нәтижелі құралдарын енгізу жөнінде М.Б. Айдарханов, Е.К. Балапанов, Т.О. Балықбаев, Е.Ы. Бидайбеков, Б.Б. Бөрібаев, Н.Т. Ермаков, Ғ.З. Қазиев, Ж.А. Қараев, Е.У. Медеуов, А.М. Тәтенов, А.А. Шәріпбаев және т.б.

– электрондық оқулықтарды, электрондық оқыту бағдарламаларын, электронды-педагогикалық жүйелерді жасау Г.Қ. Нұрғалиева, С.С. Құнанбаева, Ш.Х. Құрманалина, М.Х. Балтабаев, Р.Ш. Бектұрғанова, Г.Б. Ахметова, Ө.З. Иманғожина, А.І. Тәжіғұлова және т.б.

– оқу үрдісін ұйымдастыру құрылымына ақпараттық-коммуникациялық технологияларды кешенді кіріктіру арқылы енгізу М.Б. Есбосынов, Д.М. Жүсіпәлиева, Е.Г.Г аевская және т.б. қарастырған.

Бастауыш сыныптарда қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқу үрдісінде пайдалану жөнінде А.Ө. Бәйдібекова, Г.С. Базарбаева іргелі зерттеулер жүргізген. Ал болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды

пайдалануға кәсіптік шеберлігін қалыптастыру мәселелері Б.Т. Барсай, Қ.А. Сарбасова, А.Т. Қапанова, К.І. Аманкұлов және басқа ғалымдар зерттеулерінде көрініс тапқан. (Сарбасова Қ.А., 2005).

Ғылыми-педагогикалық әдебиеттерді талдау, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқыту үрдісін ақпараттандыруға даярлау мәселесінің кәсіптік білімнің теориясы мен әдістемесі саласында зерттеу пәні ретінде жеткіліксіз қаралғандығын айқындады.

Қоғамның барлық саласын, оқыту үрдісін ақпараттандыру, оның тиімділігі мен ендіру сапасы көптеген факторларға: қазіргі ақпараттық-коммуникациялық технологияның жедел дамуы мен қоғамды ақпараттандыру жағдайында білімнің философиялық маңызының дәрежесіне; білімді ақпараттандыру саласының мемлекеттік саясатына; жалпы білім беретін және кәсіби мектептердің білім беру қызметінің жүйесіне; педагогика теориясы мен білім беру практикасының даму деңгейіне тәуелді.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру Қазақстан халқының болашағы үшін үлкен және зор мүмкіндіктер ашады. Соңғы жылдары компьютерлік, телекоммуникациялық техника мен технологиялардың қоғам өміріндегі рөлі мен орнында түбейгейлі өзгерістер болды. Қазіргі заманда әрбір білім беру жүйесіндегі маман үшін ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды игеру қажетті шартқа айналды.

Сондықтан орта мектептердегі бастауыш сыныптардың оқу үрдісінде ақпараттық технологияларды пайдалану және ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды игеруді әрбір мұғалімге міндет етіп отыр. Жалпы оқыту үрдісінде техникалық оқу құралдарын пайдалану өткен ғасырдың 50-ші жылдары көрініс тапты. Бұл кезеңде жалпы білім беретін мектептерге арналған диафильмдер, фильмдер, таспалар ендіріліп, арнаулы аппаратуралар шығарыла бастағаны тарихтан белгілі. Оқыту үрдісінде экрандық-дыбыстық құралдарды қолданудың теориялық негіздерімен С.И. Архангельский, Л.П. Прессман, Н.М. Шахмаев және т.б. айналысқан. Осы кезеңде жердің жасанды серіктерінің туындауына байланысты ақпарат алмасуда спутниктік байланыс жүйелері құрастырылған. Ал, фильмдер негізінде оқу үрдісін ақпараттандыруды С.А. Смирнов, И.П. Волков, В.А. Антонова, А.М. Гельмонт және т.б. зерттеген. 70–80-ші жылдары Қазақстан мектептерінде техникалық құралдарды кеңінен таратылуымен ерекшеленеді. Бұл тұрғыда Т.Қ. Нұрғалиев «мектептерге арналған техникалық орталықтар – қазіргі заманға сай, сапалы, жаңа ғылыми техникалық жүйе және ол жаңа ғылыми-техникалық негіздерді, жүйелі кешенді, аудиовизуальды ақпаратты қолдануды қамтамасыз етеді» деп тұжырым жасайды.

Педагогикалық технологиялардың құрылымы мазмұнды және процессуальды компоненттерден тұрады. Мазмұнды компонентті тұжырымдамалық-мақсатқа жету құралдары, оқыту-тәрбиелеу процесінің тиімділігі туралы білімдер жүйесі, диагностикалық-педагогтың кәсіби-педагогикалық бет пердесі, тұлғаның дербес ерекшеліктері мен оқушылардың дайындық деңгейі, дидактикалық-оқыту мазмұны; әдістер, әдістемелік тәсілдер; ұйымдастыру формалары; дидактикалық құралдар құрайды. Процессуальды компонент алдын-ала жобаланған оқу-тәрбие процесін практикаға ендіру болып табылып, оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруды, оқу-тәрбие процесін басқаруды көздейді (Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т., 1999).

1980–90-шы жылдар коммуникативтік үрдіспен сипатталады. Оқыту іс-әрекетіндегі оқушы мен мұғалім қарым-қатынасындағы дидактикалық тілді экрандық-дыбыстық құралдар атқарды. Техникалық құралдар негізінде білім беру жүйесінде ақпараттар өздігінен ешбір дидактикалық жүктемені көтере алмаған, өйткені олар оқу мазмұнымен рәсімделіп, тек әрекетті іске асырушы техникалық құралдар болды. Экрандық-дыбыстық құралдар болса, оқу ақпараттарын жеткізе алды және солар ғана дидактикалық функцияны орындады. Сонымен экранды-дыбыстық құралдардың қызметі – оқу үрдісінде қолданылатын олардың ақпараттық, дидактикалық мүмкіндіктерімен анықталады. Ал осы экранды-дыбыстық құралдар арқылы берілетін ғылыми ақпараттарды қабылдау В.И. Петренконың пайымдауынша жүйелі үш деңгейде өндірілуімен байланысты.

Педагогикалық технологияның мазмұнын айқындауға В.Ю. Питюковтың ойынша педагогикалық технология тәрбиеленушіге педагогикалық ықпал етуді ұйымдастыру бойынша мұғалімнің мәнді кәсіби біліктерінің жүйесін айқындап, педагогикалық іс-әрекетті технологияландыруды саналы ой елегінен өткізу тәсілін ұсынады (Питюков В.Ю., 1997).

XX ғасырдың аяғы мектептердің оқу үрдісінде техникалық оқу құралдарының түрлерінің кеңейуі және ауқымдануымен мазмұндалады. Тиімді түрлеріне аудирование, бейнеқолдау сынды бейнетехникаларды қолдану кеңінен жүрді. Оқу үрдісінде жаңа технологиялар мен жаңа ақпараттық желілердің пайда болуына байланысты телеарна орталықтарында мұғалімдердің, арнайы мамандардың жетекшілігімен даярланатын оқу телебағдарламаларының дайындық ерекшеліктері, сапасын жетілдіру, оның мысалы ретінде қашықтан оқыту құралдары мен қашықтықтан оқытудың серіктестік арнасының маңызы ерекше. Бұл жүйе оқу үрдісін ұйымдастырудың тиімділігімен және білім сапасының көтерілуіне мүмкіндік беретін жаңалық болды. Компьютерлік бейнеконференциялар, техникалық құрал-жабдықтар арқылы алынған мәліметтерді өңдеп, білім алушыларға жеткізудің қамтамасыз ету жоғары деңгеймен сипатталады.

Демек, әрбір мамандар компьютерлік желі арқылы қосылатын әртүрлі электрондық мұрағаттар мен WWW серверлері негізінде көптеген ақпараттарға өз орнында отырып-ақ қол жеткізе алатын болды. Бұл әрине, оқу үрдісін ақпараттандырудағы үлкен жетістіктер болып табылады.

Инновациялық педагогикалық технологиялар кез келген пәнді оқыту барысында болашақ мұғалімдердің ой өрісін кеңейтіп, кәсіби даярлық деңгейін көтеріп, шығармашылықпен жұмыс істеуге жаңашыл тәжірибелер мен әдістемелерді кеңінен пайдалануға және студенттерге білім беруді жаңашылдық тұрғысынан жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Сондықтан мұғалімнің даярлығын жетілдіруде ақпараттық педагогикалық технологиялар ерекше орын алады (Селевко Г.К., 1988).

Білім беруді ақпараттандыру-прагматикалық маманданған мақсаттардан жалпыланған білімге көшу, ғылыми білімнің қалыптасуының тарихи контекстен ғылымның мазмұны мен құрылымына деген көзқарасқа көшу сияқты бағдарларды қайта қарастыру жүзеге асатын жаңа мемлекеттік білім беру бағдарламасын жүзеге асыру құралы. Ақпараттандырудың мақсаты – Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін қоршайтын ақпараттық ортасы жағдайында сапалық өзгеру мәселелерін шешу болып табылады. Қазіргі кезде оқыту үрдісін ақпараттандыру бірқатар факторлармен шартталған.

Мұғалім оқыту әдісін таңдап алуда, оқушылардың өздігінен білімді игеруі мен практикалық даярлығын қалыптастыруға бағытталған, оқушы жеке тұлғалық ерекшелігін ашық шығармашылығын дамытатын потенциалды оқу-танымдық ерекше қасиетін, зерттеушілік ізденімпаз іс-әрекетке бағыттайтын, ғылымды берудің арнайы таным әдістерін таныстырып, жеке дара психологиялық ерекшелігін басшылыққа алу керек, оның табиғи және әлеуметтік өндірістік ортасын, мектепке арналған оқыту құралдарымен жабдықталу жағдайын, кәсіби даярлық деңгейін өмірлік іс-тәжірибесі мен мұғалімнің жеке басы мен шығармашылық ерекшелігін оның әдістемелік және педагогикалық шеберлігін ескеруі қажет.

Мұғалімнің таңдап алған әдістері, жұмысындағы дидактикалық шеберлігі оқу-танымдық стилімен анықталады, стандартты емес оқушыны жеке тұлға ретінде қалыптастырудан жеке дара және инновациялық-шығармашылық танымдылығын, қоғамдағы жаңаша белсенді өзгерістерге гуманистік және демократиялық көзқарасын жетілдіретіндігін байқатады. Мұғалімнің оқыту әдістері басқа да дидактикалық ұстанымдары оқыту формасы мен қағидаларға оқушының білім алуға деген қызығушылығы, оқу тематикасы көлемінің күрделілігі, техникалық оқу құралдарымен жабдықталуы, сынып оқушыларының саны мен олардың дене тәрбиесі, психикалық және интеллектуалды денсаулығының деңгейі, оқу сабақтарының құрылымы, өзара қарым-қатынас ерекшелігі, мұғалімнің әлеуметтік-кәсіби жеке басының даярлығы, сонымен қатар басқа да өлшемдер, көрсеткіштер мен талаптармен қоса жаңаша технология, оқу

танымдық іс-әрекетте қызмет ету және оқушының жеке тұлғасының шығармашылықта дамуына байланысты.

Ақпаратты-коммуникациялық технологиялардың негізгі түрінің бірі – мектептерді компьютерлермен қамтамасыз ету үрдісі, оларды оқу үрдісінде пайдалану халыққа білім беру жүйесі реформасының негізгі буынының бірі. Қазіргі мектебіміз бен қоғамымыздың қажеттілігіне сай оқытудың әдісі мен формасын, білім беру мазмұнының түбегейлі өзгерту компьютердің мүмкіндігін ескермей жүзеге асыру мүмкін емес. Сол компьютер техникасының мемлекеттік деңгейде алғаш моделі 1969 жылы жапон елінде жасалды. «Жапондық таңғажайып керемет» деп аталатын әлеуметтік технологиялық база құрылып, қоғамды ақпараттандырудың алғашқы шарттары орындала бастады.

Әсіресе, бастауыш мектептердегі оқу құрал-жабдықтар кешеніне компьютермен жұмысты енгізу ақпараттандыруда маңызды орын алады.

Ю.А. Ивановтың зерттеулері бастауыш сыныптардағы математиканы оқыту барысында олардың оқу іс-әрекеттерін компьютерді пайдалана отырып, қалыптастыруға болатындығына бағытталған. Ғалым Д. Дьюи «Мектеп пен бала» деп аталатын еңбегінде бала мен мектептің ерекшеліктерін талдай келе оқу барысында пайдаланылатын әдістемелік тәсілдер жобасы берілген. Біздің республикамызда, әсіресе, бастауыш сыныптарда көптеген мектептерде практика жүзінде қолданылуда. Мұнда педагогтың қызметі – баланың өзіне тән қабілетін оның өз бойынан тауып, оны дамытуға көмектесу.

Мектепте оқытушы компьютерлік технология жөнінде оқушыларға оқытылатын құбылыстар мен үрдістер туралы ұғым беріп қана қоймай, осы құбылыстар мен үрдістерге эмоционалды-құнды қарым-қатынас қалыптастырады. Оқу материалын көрнекілікпен көрсету есте сақтау жүйесіне материалды сөзді-логикалыққа қарағанда ұзақ сақталатын бейнелі және эмоционалды жадты енгізеді. Оқыту процесінде оқытушы интерактивті диалогты жүзеге асыруға, қолданушының әрбір сұранысына тез арада жауап беруге, оның жеке ерекшеліктерін есепке алуға негізделуі қажет.

Қазіргі ақпараттық заман тоғысында балалардың көпшілігі ерте бастан-ақ компьютерлік ойын арқылы жұмыс жасауға бейімділік танытады. Бастауыш мектепте білімдендіру мазмұнының жаңа белес алуы оның оқу-тәрбие үрдісінде компьютерлік технологияны ауқымды пайдалану барысында оқушылардың ақыл-ойын, логикасын дамытуға болады.

Жас ұрпаққа саналы білім беріп, сана-сезімін көркейтіп, толып жатқан өзгерістерге, алға дамуға жетелейтін бірден-бір жол ол – мектептегі оқу үрдісін ақпараттандыру. Оның арқашан да ақпараттық қоғамға сәйкес жүргізілуі шартты міндет болып табылады.

Әдебиет тізімі

Ақпараттандыру туралы Қазақстан Республикасының заңы // Егемен Қазақстан, 2003 жыл – 16 мамыр.

Сарбасова Қ.А. Инновациялық педагогикалық технологиялар негізінде бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлығын жетілдіру. – Қарағанды, 2005. – 33 б.

Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары // «Бастауыш мектеп». – 1999. – №3. – 3 б.

Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии. – М.: Ассоциация авт. и изд. «ТАНДЕМ», «РОСПЕДАГЕНТСТВО», 1997. – 176 с.

Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1988. 256 с.